

szinte rokon a francia stílisművészekkel, holott inkább a nehézkes németeket olvasta, mint a könnyed és pompás franciákat, kiket nem nagyon szeretett. Ragyogó, díszekben dús stílusa éppen olyan jellemző reá, mint a nemes veretű, takarékos s a külső díszt szinte kerülő, de a meggyőződés hevétől meleg előadás Gyulaira.

Mindezeket a maguk teljességében fejtí ki Kéky könyve, melyben Beöthy gazdag pályájának nemcsak minden részében alapos, hanem valóban vonzó s érdekes ábrázolását kapjuk. Fokozza a könyv hatását az a nemesen tartózkodó, és mégis meleg szeretet, mely a hűséges tanítvány kezét vezette, mikor mesterének méltó emléket állított. A szaktudóst ezenfelül megörvendeztetí az a teljes és könnyen áttekinthető Beöthy-könyvészet, mely a kötetet bezárja. Kéky e könyvével újra igazolta azt, hogy mennyire sajátos készsége van írói és költői életpályák egységes és összefoglaló jellemzésére, minden részletbe beható és mégis áttekinthető ábrázolására. A Beöthy-életrajz korábbi testvéreinek (Baksay, Tompa, Gárdonyi, Petőfi, Ágai stb.) jelességeit még fokozottabban mutatja s íróját e műfaj legkiválóbb művelőinek sorába emeli. *Tolnai Vilmos.*

Bartóky József: Szivárvány. (Budapest, Franklin-Társulat.) Bartóky-nak ez új novellás kötete, mely 15 szép elbeszélést tartalmazza, megerősítheti az olvasót abban, hogy művészi fejlődésről nála alig lehet beszélni. Ismeretes, hogy írónk kész művészként, egyszerre bukkant ki az ismeretlenségből s már első novelláiban, hogy úgy mondjam: teljesen megmutatta magát. Meséinek biztos vezetése, meleg, behízelgő előadása, kitünő magyarsága, képzeletének szimbólumokat kedvelő hajlama, melyet művészi és erkölcsi érdek szerencsés összhangban irányít; emellett — mint róla szóló ismeretéseinkben kiemeltük — az író egyéniségéből kiáramló szeretet, jószág, eszményi életszemponatok s hívő optimizmus: mindez első kötetében éppúgy benne volt, mint benne van legújabb könyvében: a *Szivárvány*-ban. Más írók első műveiben későbbi művészi kivirágzásuk csiráit szokás keresni. Bartóky már első kötetében is az, aki ma s a „csirák“ úgy lát-

szik, szerénységből és izlésből maradtak asztalfiókjában. Szerencsés író, kinek nem kell bizonyos öniróniával s szégyenkezéssel tekintenie siheder-írói önarcképére, mert volt türelme hozzá, hogy fejlődése ne a nagyközönség tapsai és pisszegesei közt csinálja mutatványgyakorlatait, hanem saját — önbíralata előtt.

E művészi megállapodottság, mely világnézetében, művészi hitvallásában, sőt technikai eszközeiben is nyilatkozik: bizonyos állandó jegyeket tüntet föl írásaiban. E jegyek közt vannak, melyek első pillanatra modorosaknak látszanak s csak mélyebb tekintetre mutatják meg származásukat, hogy t. i. írónk lelkének gyökeréből valók. Ily vonás többek közt az, hogy Bartóky sokszor szereti szerepeltetni a Halált, vagy hogy legkedvesebb gondolatát érintsem: szereti kifejezni hitét a magyarság s hazánk feltámadásában, még pedig akkép, hogy míg csak *egy* ember is akad, ki lelkes tevékenységével példát mutat, addig *remélhetünk*. (*Mécs-világ*: Mese Beöthy Zsoltról. *Szivárvány*: Jönnek a gyerekek. Nem lesz özönvíz.) E gondolatok vissza-visszatérése nem a lelemény szűk voltát, hanem azt bizonyítja, hogy mennyire összenőtték az ilyen eszmék szerzőnk érzületével. Állandó hangulatként kísérik, az író folyton foglalkozik velük s mintegy önmagát, a maga hitét is erősíti velük a kétség óráiban.

Invencióját tekintve, Bartóky tehetsége ez új kötetben is föltötte gazdag. Már a könyv címe: „*Szivárvány*“ is jelzi, hogy a színek és hangulatok sokféleségével van dolgunk. Történeti mult és hétköznapi jelen, keleti jelképes történetek, jó emberek és léhűtők, földi pályánk s a sírontúli élet ígérései stb. szerepelnek motívumként, hogy szerzőnket egy-egy mély érzésű, vagy eszméltető elbeszélésre ihlessék. Itt-ott megérdemelt gúny sebzi erre méltó alakjait, másutt mély humanizmusból fakadó részvét kíséri szerencsétleneit, vagy humor enyhíti az élet sötétebb színeit.

Érdekes, néha fantasztikus mese (*Különös történet*), melynek azonban rendesen valami erkölcsi eszméje magva: talán ez az igazán jellemző Bartókyra. Bár pár vonással élet-hűen fest, mégis nem annyira jellem-

ábrázoló, mint mesemondó. Emberei kevésbé maradnak emlékezetünkben, mint történetei s ha képzelete a jellegzetes alakok (Rádik, A fejedelem gulyása) megteremtésében remekel is, legtöbbször inkább az érdekli, ami az alakokkal történik. S meséit oly kitűnően konstruálja, hogy meszsze távlatuk van, egy-egy szálukkal visszanyúlhatnak alakjai múltjába s ott új mese körvonalait bontják ki előttünk. (Hajótöröttek.) A mese komponálásában Bartóky képzelete általában mesterinek bizonyul: történetei az elbeszélés megkezdésével azonnal megindulnak s aztán futnak, meg nem állva, míg céljukhoz nem érnek. Hősei nem akadályversenyeken, epizód és leíró részletek gátjain bukácsolva törtetnek útiúton; pályájuk szabad, hogy biztosítsa gyorsaságukat. Bartóky meseformáló képzetének *lendülete* van s ezért meséi sohasem fárasztóak. Hozzájárul ehhez, hogy nem gyötör filozofálással, pedig érzed, hogy az élet bölcs felfogása lappang történetei mögött; nem terhel erkölcsi elmélkedéssel, pedig tapasztalod, hogy olvasása nemcsak élvezetes, de fölemelő is. Az édesen zengő mesék olvasásakor úgy véled, hogy csak cukorral kínált az író; akkor tudod meg, hogy a cukorba orvosság is volt rejtve, mikor nyomot hagyott lelkeden.

Howy Bartóky igazi ereje meseformáló művészetében van, arra képzetének két másik vonása is figyelmeztet. Az egyik, hogy kerüli a leírást. A leírás állóvíz a mese folyamához képest s ahol a történés folytonosságával és fordulatosságával képzelet képzeletet igyekszik sarkalni, ott az akció van helyén s nem a nyugalom. Másik sajátosága, hogy amint a mese kocsija szüntelenül „megy, megy, megdél”: írónk képzelete is szereti a *hely- és színváltást*, elannyira, hogy néha elhagyja a reális valót, álmok misztikus körébe von, vagy, hirtelen fordulattal életből halálba s onnan vissza az életbe visz, anélkül, hogy meséje igazságát sértené vele. Még látszólag legkevésbé „mozgó” történetének: a *Hajótörötteknek* is egyszer a hivatal, máskor a kórház, majd a kocsma, végül az otthon a színhelye. E folyton új irányba száguldó képzelet valójában a meseíró képzelete, azzal a különbséggel — igaz, e különbség tetemes —, hogy írónk pszi-

chológiája a fantasztikumot is valószínűvé tudja tenni. *Igaz mesék*, — ez lehetne Bartóky könyveinek címe.

Hátra volna, hogy a kötetnek legalább egy-két megragadóbb darabját ismeressem kimerítőbben, de azt hiszem, az olvasó érdekét védem, ha száraz kivonatolás helyett a könyv olvasásával járó friss élményekhez utasítom. Megjegyzéseim — az olvasás gyönyöréért tartozó hálaképen — csak egypár esztétikai benyomásomról adnak számot s teljességre már csak azért sem törekszenek, mert folyóiratunk olvasói Bartóky műveinek egyéb erényeit, mint pl. stílművészetét, magyaros nyelvét, izlését, természetességét stb. megelőző bírálataink alapján úgyis ismerik.

Hartmann János.

Két magyar „breviárium“. (*Alszeghy Zsolt: Vörösmarty-breviárium. — Sik Sándor: Kölcsény-breviárium.*) — A remekírók szellemi gyakorlatának közkinésze tétele már régóta főgondja azoknak, akik tisztában vannak az irodalom nevelő értékével. Hosszú ideig úgynevezett szemelvényes-kiadásokkal, antológiákkal és hasonlókkal iparkodtak e célt elérni. Mindezeknek azonban rendesen megvolt az a gyöngéjük, hogy a belőlük származó élvezet és okulás fogyatékosnak mutatkozott; mert bár többnyire összefüggő szövegrészleteket nyújtottak, az így kialakuló kép inkább csak megcsillantott bizonyos szépségeket, de az eredeti kincsesház értékét a maga egészében nem tárta fel. Ezen a bajon óhajtanak segíteni az újabban divatba jött *breviáriumok*, melyek az egybeállításuknál alkalmazott többszemponúság révén törekszenek a különböző igények összeegyeztetésére.

A keret szabadsága itt tág teret nyit a szerkesztő találékonyságnak, de mint a gyakorlatból látható, a sokféleképpen értelmezett szabadság nem mindig válik előnyére a különben érdekes kísérleteknek. Ha valahol, úgy ezeknél igazán elmondható, hogy ahány ház, annyi szokás. Eddig főképp idegen írókat mutattak be nálunk a „breviárium” nagyon is felkapott formájában; most két nagy magyar költőtől kapunk a Magyar Tanárok Nemzeti Szövetsége kiadásában ily újmódi magyarázatos szemelvényt. Alszeghy Zsolt és Sik Sán-